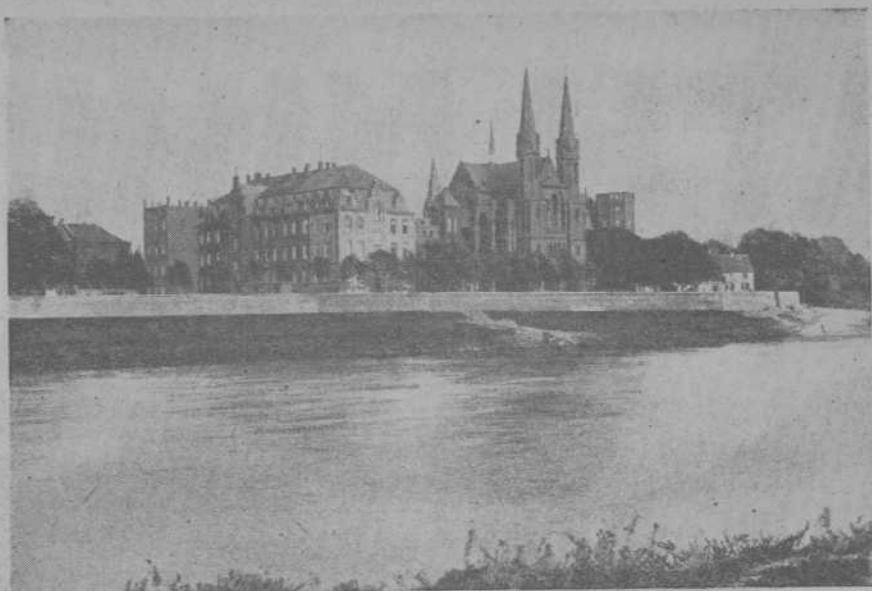

Aflevering Januari '46

DE KATH MISSIËN

getit
de moree

WEET U dat ons mooie huis in Uden door de Duitsers totaal is verwoest? dat wij daarom verhuisd zijn? dat ons nieuwe adres nu tijdelijk is: **MISSIEHUIS ST. WILLIBRORD, STEYL-TEGELEN**

Noteert U het goed en stuurt U voortaan uw post aan dit adres! Telefonisch zijn wij aangesloten onder nummer 439 Tegelen, ons gironummer blijft 1434. Onze boekhandel en de Administratie Katholieke Missiën verhuisden mee! Ook hun adres luidt: Steyl-Tegelen

INHOUD VAN DIT NUMMER

DE KATHOLIEKE MISSIËN: De katholieke Missie in Zuid-Afrika blz. 1. — Onze Flores en Timor-Missie blz. 5. — In Pace blz. 12. — In Cruce blz. 13.
HET CHRISTELIJK HUISGEZIN: De Kerstbrief blz. 15.

Nederland helpt Indië!!!

Hoe zult GIJ helpen? — Misschien als Broeder?

Bij de geestelijke en stoffelijke opbouw is het werk van de Broeders hard nodig. Vooral in het Moederland, maar ook in de Missie zelf. — Aan de Nederlandsche Provincie der Missionarissen van het Goddelijk Woord werden bijzonder toevertrouwd de bloeiende Missies van Flores en Timor. Door oorlogsgeweld heeft vooral de laatste veel geleden.

Evenals de Priesters, leggen ook de Broeders de drie geloften van armoede, zuiverheid en gehoorzaamheid af, en deelen met hen in de verdiensten van het apostolische werk. Omdat het huis te Uden verwoest is, zijn het postulaat en Noviciaat gevestigd in Teteringen. Gedurende het heele jaar bestaat er gelegenheid om in te treden. Leeftijd vanaf 17 jaar. — Prospectus en verdere inlichtingen worden gaarne toegezonden door Pater Rector, Missiehuis, Teteringen.

Hoe zult Gij Indië helpen? Misschien als Broeder?

DE KATHOLIEKE MISSIEN

JANUARI 1946

De Katholieke Missie in Zuid-Afrika

DE benoeming van onzen landgenoot Mgr. Martinus Lucas S.V.D. tot Apostolisch Delegraat van Zuid-Afrika, als opvolger van wijlen Mgr. B. A. Gijlswijk O.P., roept opnieuw de belangstelling wakker voor het den Nederlanders vandoord zoo sympathieke Zuid-Afrika.

Waren het vroeger vooral de materiele belangen, die ons zeevarend volk naar de Kaap lokten, thans is katholiek Nederland oprecht verheugd, zijn late aandeel te mogen bijdragen tot kerstening van dit steenachtig gedeelte van 's Heeren Wijngaard.

Moge het den nieuwen Apostolischen Delegraat gegeven zijn, onder Gods onmisbare zegen en met de medewerking van alle missionarissen, de blijmare van het Evangelie alom te verspreiden in Zuid-Afrika, volgens zijn devies: Ut sermo Dei currat!

LAND EN VOLK

HET missiegebied van Zuid-Afrika omvat: de Kaap-provincie, Natal, Transvaal en Oranje-Vrijstaat, Swaziland, Basoetoen Beetsjoeland, Zuid-Rhodesia en het mandaat Zuid-West-Afrika. Dit gebied, in oppervlakte overeenkomend met $\frac{1}{3}$ van Europa, telt ongeveer 11 miljoen inwoners. De bevolkingsdichtheid is het grootst in de kuststreken van 't Zuiden en 't Oosten, langs de rivieren en om de meren. De bevolking bestaat uit ruim 2 miljoen blanken, 7 miljoen naturellen, 1 miljoen kleurlingen en een groot aantal Aziaten.

Achter een kustgordel, die varieert van 10 tot 160 K.M. diepte, rijst, vrijwel parallel met de kust, van West naar Oost een bergketen, waarachter de woeste hoogvlakte der Kalahari en de waterlooze steppen liggen. Deze gebieden, waar o. m. de Bosjesmannen en Hottentotten wonen, leveren haast onoverkomelijke moeilijkheden op voor den missionaris. Het verkeerswezen is weinig ontwikkeld, de vervoersmogelijkheden zijn primitief, de mis-

siereizen tijdroovend. In den laatsten tijd heeft de Miva aan de Missie uitstekende diensten bewezen, door den missionaris van moderne verkeersmiddelen, zooals vliegtuigen en kapel-auto's, te voorzien.

Enorme natuurcatastrophen: stormen, jarenlange droogteperioden met hongersnood en epidemieën en de sprinkhanenplaag teisteren de bevolking. Het klimaat in het binnenland is tropischen sub-tropisch.

Het missiewerk ondervindt ook veel hinder van den rassenhaat tusschen blank en zwart, die aanleiding geeft tot voortdurende wrijving. Een blanke minderheid overheerscht de zwarten, en heeft, door 't neerlaten van den „kleurslagboom“ de zwarten teruggedrongen naar de „locaties“ (aparte wijken in de steden) en naar de compounds. Men houdt de emancipatie der zwarten tegen, om ze te kunnen uitbuiten voor de groote industrie. Alleen de christelijke godsdienst vermag hier een verzoening tot stand te brengen, waardoor de rechten van beide rassen 't best gewaarborgd zijn.

GODSDIENSTEN

NAAST de moeilijkheden van geographischen aard en den onchristelijken rassenhaat zijn het bovenal de godsdienstige tegenstellingen, die het missiewerk belemmeren.

Het Protestantisme met 23 missiegezelschappen is voor

en na de geduchtste tegenstander der katholieke missie. Onder het Engelsch volksdeel is de Anglikaansche kerk het sterkst vertegenwoordigd. Verder zijn alle Engelsche gezindten en sekten aanwezig als in Engeland. Onder het Afrikaansche volksdeel behoort ruim de helft tot een der 3 Hollandsche kerken. Dit zijn: de Nederduitsch Gereformeerde kerk, de oude landskerk uit den tijd der stichting (1652), verreweg de talrijkste; de Nederduitsch Hervormde kerk van Afrika, hoofdzakelijk in Transvaal, en de Gereformeerde kerk van Zuid-Afrika (ook wel Doppe- of Krügerkerk geheeten), de streng-Calvinistische. Vooral de Neder-

Van harte wenschen wij U een
ZALIG NIEUWJAAR
en Gods rijksten zegen voor 1946
Missionarissen van het Coddelijk Woord

duitsch Gereformeerde kerk doet veel zendingswerk binnen de Unie. De Protestantische missie telt in Zuid-Afrika: 2.682 Europeesche of Amerikaansche zendingen, 16.429 inheemsche krachten, 807.835 gedoopten en 305.385 catechumenen. Blank en zwart tezamen genomen telt het Protestantisme ruim 3 miljoen leden.

De heidensche Bantoe-stammen vereeren vooral de geesten der voorouders. Tooverdokters en regenmakers vervullen er de taak van middelaar tusschen volk en geesten, door het brengen van offeranden; offers van kinderen komen nog voor.

Het Mohammedanisme drong Zuid-Afrika binnen in de 17e en 18e eeuw, toen er slaven uit Nederlands-Indië en andere moslemsche gebieden hier werden ingevoerd. Vooral door de deportatie van ontweekelden en vorstelijke personen uit Java naar Zuid-Afrika kreeg de Islam aanzien en uitbreiding. In Zuid-Afrika groeit de halve Maan meer door natuurlijke aanwas dan door eigenlijke bekeeringsactie. Het aantal Mohammedanen bedraagt ongeveer 50.000. De Maleische Mohammedanen wonen hoofdzakelijk te Kaapstad en in de westelijke provincie.

Een aparte volksgroep vormen de circa 200.000 Britsch-Indiërs, die meerendeels in Natal wonen, waar zij in de stad Durban mooie moskeeën bezitten. Ieder jaar maakt een groot aantal Indiërs per schip de voorgescreven pelgrimstocht naar Mekka.

KATHOLIEKE MISSIE.

PAS in 1837 vermocht de katholieke Kerk vaste voet te krijgen in Zuid-Afrika. In dat jaar werd het Apostolisch Vicariaat Kaapstad opgericht. Enkele Iersche priesters stieten de eerste bres. Spoedig werd heel het uitgestrekte gebied van Zuid-Afrika toevertrouwd aan de zorgen van de Oblaten der Onbevleete Maagd (O.M.I.), die het zware pionierswerk begonnen. Allengs kwam er hulp opdagen van andere kloosterorden en Congregaties; het enorme gebied werd ingedeeld in districten, waar naast de Oblaten

van de Onbevleete Maagd, die ook thans nog met 5 vicariaten het grootste gebied der missie bewerken, Benedictijnen, Jezuiten, Missionarissen van Marian Hill, Franciscanen, Priesters van het H. Hart, Paters van den H. Geest, Pallottijnen en Oblaten van Franc. van Sales broederlijk de apostolische lasten met de pioniers van het eerste uur deelen. Congregaties van schoolbroeders en zusters verleenen hun gewaardeerde steun aan den missionaris door de oprichting van scholen,

weeshuizen en hospitalen; allerlei sociale en charitatieve instellingen zijn in den loop der jaren verrezen.

REVUE DER VICARIATEN.

VOLGENS de statistiek van 1944 telt de missie van Zuid-Afrika thans: 21 Apostolische Vicarissen en Prefecten (niet meegerekend de Abbatien nullius Pietersburg), 881 priesters, 5308 broeders en zusters, (inheemsche zusters zijn er 654), en met inbegrip der catechumenen, 677.060 katholieken, nl. 86.705 Europeanen, 41.710 Mestiezen, 502.582 Bantoe's en 46.063 catechumenen. Het getal katholieke Indiërs is gestegen tot 3802. Van de 18 Apostolische vicariaten zijn er 5 toevertrouwd aan de zorgen der Oblaten van de Onbevleete Maagd, nl. Natal, Transvaal, Kimberley, Basoeto-

Z. H. Exc. Mgr. M. Lucas S.V.D.

land en Windhoek. Natal, het uitgangspunt der Zuid-Afrikaansche Oblatenmissie, kostte veel offers, maar de zegen van het Kruis bleef ook niet uit. De groote moeilijkheid bij de kerstening der Kaffers in Natal, evenals in de gebieden van Marian Hill en Oost-Kaapland, is de polygamie en de tegenstand der hoofden. Natal heeft ruim 50.000 katholieken. De Paters-Oblaten werken ook onder de meer dan 100.000 Indiërs, die in Natal wonen. De eerste Indische priesters zijn reeds gewijd. Het vicariaat Basoetoland, waar Canadeesche Oblaten O.M.I. werken, is met 60.000 katholieken een der bloeiendste missies van heel Zuid-Afrika. Hier werd ook de eerste inheemsche zustercongregatie van Zuid-Afrika gesticht: de Congregatie der H. Familie (1872). Ook de Mensinger Kruiszusters openden in 1908 een noviciaat in Basoetoland. Te Roma, een stad van dit vicariaat, is volgens

pas-ontvangen bericht in dit jaar de Katholieke Universiteit „Pius XII“ geopend. In het vicariaat Transvaal (28.260 katholieken) werd de eerste Carmel van Zuid-Afrika gesticht door Mgr. O'leary O.M.I. Vooral onder de blanken wordt hier gewerkt, ondanks de sterke tegenstand der Calvinistische Boeren. Het noviciaat der Congregatie is in Germiston gevestigd. De gestadige groei van de moeilijke *Kimberley-missie is af te lezen aan de jaarlijksche stichting van nieuwe staties. Het vicariaat telt 10.000 katholieken. De hoofdstaties zijn gevestigd te Kimberley, Bloemfontein (zetel van den Apostolischen Delegaat), Beakensfield, Mafeking en Tauungs. Het land is arm. De paters verrichten in hoofdzaak diasporazielzorg. Het vicariaat Windhoek telt 1159 katholieken; men verwacht hier van descholen een goed resultaat.

De missionarissen van Marian Hill, waaraan de naam van Abt Pfanner verbonden is, werken in 3 vicariaten, nl.: Marian Hill, Umtata, en Boelawayo. Het vicariaat Marian Hill is als een oase in de woestijn van Zuid-Afrika; het telt 80.000 katholieken, en is met Basoetoland de meestbelovende missie van Zuid-Afrika. In deze missie werd het eerste aanbiddingsklooster van Capucijnen opgericht, alsmede een negercongregatie van de derde Orde van Sint Franciscus. Het vicariaat bezit een voortreffelijk opgebouwd scholenstelsel, alsook ambachtsscholen, een catechisten-, een landbouw- en een kweekschool voor onderwijzers. Te Ixopo is een klein- en grootseminarie voor zwarten der geheele delegatuur. De twee vicariaten Umtata en Boelawayo tellen samen 20.000 katholieken. In eerstgenoemd vicariaat is een groot leprozendorp gesticht.

Het vicariaat Groot-Namaqualand, dat periodiek geteisterd wordt door droogte, epidemieën en de sprinkhanenplaag, wordt gemissionieerd door de Oblaten van St. Franciscus van Sales. 20% der bevolking is reeds voor de Kerk gewonnen. Als echte cultuurbrengers helpen de missionarissen hier mee aan de ontginning van woeste gronden door aanleg van waterwegen; aldus zijn heele dorpen ontstaan. Ook de inheemsche zusters werken flink. In het vicariaat Keimoes zijn dezelfde paters werkzaam, evenals in het vicariaat Oranje-Rivier. Hier is een noviciaat opgericht voor inheemsche broeders te Onseepkans, terwijl te Matjeskloof een noviciaat voor zusters is geopend. De Protestantische concurrentie doet zich in dit gebied sterk gevoelen.

In het vicariaat West-Kaapland werken Iersche seculiere geestelijken, zooals ook in het vicariaat Port-Elisabethville, waar de Jezuïeten een college hebben. De Protestanten maken ook hier het werken lastig; om iedere ziel moet gestreden worden.

De Paters Pallottijnen arbeiden in het vicariaat Oudtshoorn en de Prefectuur Queenstown. Alle moeilijkheden der Zuid-Afrika-missie zijn hier bijeen: tropisch klimaat, bezwaren van verkeer, rassenhaat, Protestantisme, zedelijke verwording der inlanders. Het vicariaat Oudtshoorn en de Prefectuur Queenstown hebben een gemeenschappelijk kleinseminarie te Kaapstad en een grootseminarie te Swellendam.

Het vicariaat Aliwal is toevertrouwd aan de Priesters van het H. Hart van St. Quentin. Het seminarie staat open voor zwart en blank. Moderne verkeersmiddelen, zooals vliegtuig en kapel-auto, staan hier in dienst van de missie.

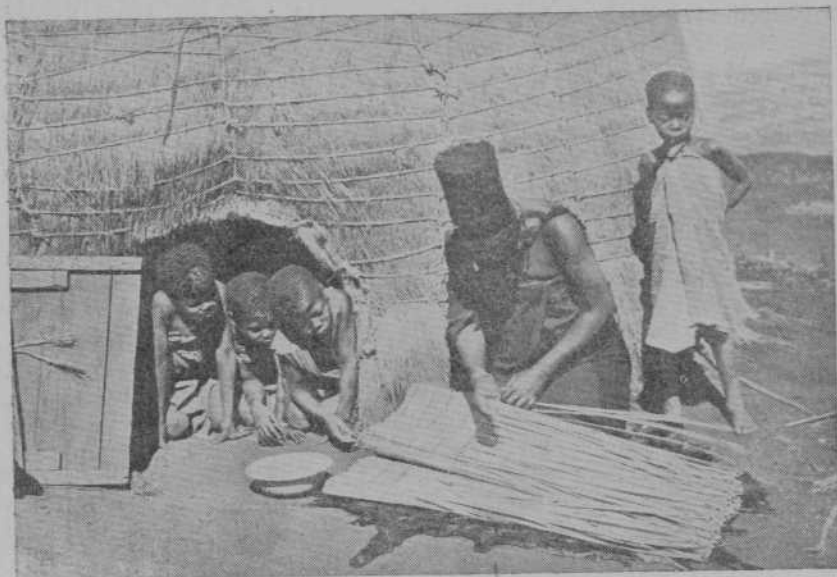
In Oranje-Vrijstaat werken de Paters van den H. Geest (vicariaat Kroonstad). Nederlandsche Dominicanen zijn gevestigd te Vijoenskroon, terwijl zusters van Notre Dame zich wijden aan de opvoeding der jeugd. Rassenhaat en Protestantisme houden in dit gebied een rijker ontplooiing tegen. Toch is het aantal katholieken tot 10.000 gestegen, en het aantal catechumenen bedraagt 5000.

Korthedshalve volgt thans de opsomming der overige districten met het daar werkend missie-personeel. In het vicariaat Swaziland werken de Servietenpaters uit Tirol; in de Prefectuur Mount Currie Duitsche Franciscanen; in de Prefectuur Lijdenburg (Oost-Transvaal) de Zonen van het H. Hart; in het vicariaat Gariep de Priesters van het H. Hart van Sittard; in de Prefectuur Noord-Transvaal de Benedictijnen van Affligem; in het vicariaat Eshowe de Benedictijnen van St. Ottilien; in het vicariaat Salisbury (Zuid-Rhodesia) Engelsche Jezuïeten; Duitsche Jezuïeten werken aan de grens van Portugeesch-Oost-Afrika. De Zwitsersche Missionarissen van Bethlehem zijn werkzaam in het Mondoro-reservaat. In Rhodesia zijn Prefecturen toevertrouwd aan de Paters Conventueelen en Capucijnen, terwijl in het vicariaat Kokstad Franciscanen het geloof verkondigen.

DELEGATUUR.

TWEE factoren hebben veel bijgedragen tot de voorspoedige ontwikkeling der missie in Zuid-Afrika: de twee wereldoorlogen remden het missiewerk hier niet, althans niet in die mate als bijvoorbeeld in China. Ten tweede kwamen heel veel Duitsche missionarissen, die uit hun koloniën verdreven waren, een nieuw arbeidsveld zoeken in Zuid-Afrika, wat het tempo der kerstening aanmerkelijk versnelde. Zooals Dr. Anton Freytag opmerkt, is verder van de grootste beteekenis voor de heele Afrika-missie de oprichting van verschillende delegaturen, waardoor een snelle en efficiënte missiestrategie ontplooid wordt. Paus Pius XI en Kardinaal van Rossum z.g. richtten voor Afrika 4 delegaturen op, te weten: Engels-Afrika in 1930; Congo, eveneens in 1930; Zuid-Afrika in 1922; Italiaans Oost-Afrika in 1937. De delegatuur Egypte dateert reeds van 1834. Tot eersten Delegaat van Zuid-Afrika werd benoemd Mgr. B. A. Gijlswijk O.P., die met buitengewoon doorzicht de eerste Zuid-Afrikaansche Synode leidde te Kimberley in Juli 1924. Er werden nieuwe richtlijnen vastgesteld voor de bekeering en de zielzorg der inheemsche bevolking. Er verscheen een gemeenschappelijk herderlijk schrijven, waarin de blanken herinnerd werden aan hun plichten tegenover de zwarten; in alle parochies werd de Broederschap van de Voortplanting des Geloofs opgericht tot ondersteuning van het missiewerk. Tot de voornaamste punten, die werden besproken, behooren wel: de oprichting van een katholieke pers, het schoolvraagstuk, de opleiding van de inheemsche clerus, het sociale vraagstuk en de Caritas.

Besloten werd tot oprichting van een katholieke pers, om een dam op te werpen tegen den vloed van slechte lectuur en de Protestantische geschriften. Thans ver-

Moeder bezig met matten vlechten
onder groote belangstelling van haar kinderen

schijnen voor de blanken: The Southern Cross te Kaapstad en The Catholic News in Johannesburg; Marian Hill geeft in de Zoeloe-taal een maandschrift uit, terwijl in Kroonstad in de inheemsche taal Moafrika verschijnt.

Een teer punt is de schoolkwestie. De Unie streeft naar de neutrale school zonder godsdienst. Met het oog op de subsidie hebben de Protestanten dit aanvaard, maar de katholieken houden vast aan confessioneel onderwijs. Groote financieele moeilijkheden spruiten hieruit voor de missie voort. Reeds de oprichting van katholieke scholen stuit vaak op tegenwerking. Verder hebben de hooge eischen, die aan de scholen gesteld worden, menigmaal de oprichting verhinderd. Toch heeft bijna elke missiestatie haar school, een onmisbaar hulpmiddel tot opvoeding en kerstening van het volk. Talrijke congregaties van zusters en schoolbroeders verrichten eminent missiewerk door de school. Er zijn 175 scholen voor Europeesche kinderen, 132 scholen voor kinderen van kleurlingen (Mestiezen) en 1256 scholen voor de zwarten. Het aantal kinderen, dat deze scholen bezocht, is: 172.219. Het eenige „erkend” gymnasium staat onder de leiding van de Benedictijnen van St. Ottiliën te Inkamana. De groote „vuurtorens” der katholieke wereldmissie zijn de universiteiten. Zij staan te Tokio, Peking, Tiëntsin, Shanghai, Bombay en Beyroeth. Volgens pas-ontvangen bericht is nu ook te Roma in Basoetoland de eerste katholieke universiteit van Zuid-Afrika gesticht. Zij draagt de naam: Pius XII, en staat onder leiding van Mgr. J. C. Benhomme, O.M.I., Apostolisch vicaris van Basoetoland.

Vanwege de groote priester nood besloot de synode van 1927 tot oprichting van een gemeenschappelijk grootseminarie voor Zoeloe's, Swazi's en Maxosa's. De leiding berust bij de Missionarissen van Marian Hill. Het nieuwe gebouw werd op 28 Juni 1931 door den Apostolischen Delegaat in tegenwoordigheid van vele bisschoppen, priesters en leeken plechtig ingewijd. Een ander grootseminarie voor Basoeto's, Beetsjoeana's en

Bapeli's, alsook voor de vijf Oblatenmissies, werd reeds in December 1930 te Roma feestelijk geopend. Verschillende vicariaten hebben hun eigen klein- en grootseminarie. Ondanks de moeilijkheden, die juist in Afrika door priester-candidaten te overwinnen zijn, zijn er al, mede door de hulp van 't Sint-Petrus-liefdewerk, talrijke zwarten tot dendienstder altaren en tot bekeering van hun landgenooten priester gewijd. Reeds Pius XI had het plan opgevat aan Afrika een inheemsche hiërarchie te geven, en Pius XII werkt daadkrachtig aan de verwezenlijking daarvan voort. Afrika telt reeds 2 bisdommen met Afrikaansche bisschoppen en een Apostolische Prefectuur met inheemschen Apostol. Prefect. Op vele plaatsen zijn reeds inlandsche religieuzen. Ook in Zuid-Afrika staan al eenige zwarte priesters

en talrijke kloosterlingen den missionaris ter zijde.

De sociale actie wordt gevoerd volgens de directieven van Leo XIII en Pius XI. Er is allereerst een beleidvol en doelbewust streven, om te geraken tot verzoening der ras-tegenstellingen en tevens tot verheffing van den zwarte. Op de bisschopsconferentie van 1927 te Kimberley werd de Catholic Union of Afrika (C.A.U.) in het leven geroepen, die alle katholieke zwarte arbeiders vereenigt in één groot verband. In aansluiting aan die congressen hebben de vicariaten hun jaarlijks terugkerende sociale week. De bestrijding van het communisme is een heel voornaam punt van het program. Van de industrialisatie van het land en de daarmee samengaan de ontworteling der inboorlingen uit eigen stam maakt Moskou gebruik, om de arbeiders tot opstand tegen het bestuur op te hitsen; de communisten zijn vereenigd in de Africa-Industrial Union.

Andere brandende vraagstukken zijn: de polygamie, de slavernij der vrouw, kindersterfte, arbeidswetgeving enz.

Op het gebied der charitas is onnoemelijk veel gedaan. Elke statie heeft haar armen-apotheek en kindertehuis. Er zijn talrijke katholieke hospitalen in het land (59), maar er is een groot tekort aan katholieke doctoren. (Op het oogenblik zijn er 11 katholieke doctoren). Het Medisch Instituut van Würzburg zond in den loop der jaren bekwame krachten naar Zuid-Afrika. Op medisch terrein blijft er nog veel te doen!

PERSPECTIEF.

Ofschoon verwacht mag worden, dat het Protestantisme alle krachten zal concentreeren tegen de katholieke missie, toch zal juist de eenheid der Zuid-Afrikaansche Kerk, onder de hooge leiding van den Apostolischen Delegaat, het winnen van de verbrokkelde Protestantsche sekten, die aan hun pas-bekeerden na het doopsel geen verdere steun in het leven meegeven. Van harte wenscht de redactie aan Zijn Hoogw. Exc. Gods rijksten zegen toe.

H. Ceulemans S.V.D.

Onze Flores- en Timor-missie

De angstige stilte is verbroken! Vijf jaar lang hebben we gewacht op nieuws. Er kwamen berichten... uit de interneringskampen. De eerste indruk! We mogen God danken. Het had zooveel erger kunnen zijn. Hieronder laten we de brieven volgen van Mgr. H. Leven en Mgr. J. Pessers, Apostolische Vicarissen van resp. Flores en Timor.

Flores

Ndona, 1 October, 1945.

SEDERT 24 December 1942 zitten wij hier volkomen geïsoleerd. Wij weten niet wat er in de wereld gebeurd is. Slechts nu en dan lieten de Japanners zich een aanduiding ontvallen en hier en daar vielen pamfletten van de geallieerden uit de lucht waarvan wij er maar uiterst zelden een konden bemachtigen en dan nog onder levensgevaar. Want waren de Japanners er achter gekomen, dan hadden ze ons doodgeschoten. In groote trekken weten we alleen dat Duitschland en Japan den oorlog verloren hebben, maar hoe dat is gegaan en hoe de wereld er nu uitziet weten we nog niet. We verwachten nu elken dag de komst van de Hollanders of Australiërs. Ondertusschen zijn de Nipponners koortsachtig bezig alles voor de overgave in de puntjes in orde te hebben. Heel wat gestolen en gerequireerde zaken hebben wij al terug gekregen. Maar wat weg is, is nog veel meer. Ook van onze missionarissen hebben we sedert hun vertrek op 15 Juli 1942 tot heden niets meer gehoord. Wel weten we, dat ze het betrekkelijk goed maken. Maar al dien tijd heb ik nooit een brief of kaart van hen gehad, terwijl ik zelf verschillende keeren geschreven heb. Met verlangen zien we naar hun komst uit.

U zult wel benieuwd zijn te vernemen, hoe het ons hier is gegaan. Er is echter zooveel te schrijven en te vertellen, dat ik er bijna tegen opzie. En toch moet het wel gebeuren. Ik zal daarom probeeren een overzicht te geven en de voornaamste feiten te vermelden. Maar later zou over vele gebeurtenissen nog een en ander nader te berichten zijn.

NA de oorlogsverklaring aan Japan op 8 December 1941 kwam hier nooit meer een schip. Soldaten waren er maar weinig op Flores, die echter al spoedig naar Koepang vervoerd werden. Flores was daarom heelemaal weerloos. Ondanks dat, werd Endeh op 15 Februari 1942 door de Japanners hevig gebombardeerd. De missie leed echter geen schade. Na de overgave van Java en verovering der omliggende eilanden bleef Flores nog vrij tot 13 Mei. Op dien dag landde het landleger in Reo en was de volgende dag in Roeteng. Op 15 Mei lag de Japansche vloot in de haven van Endeh en de marine bezette de plaats. De dag van tevoren, op Hemelvaartsdag, verschenen twee Japansche vliegtuigen boven Endeh en wierpen vier bommen op Ndao, een kilometer afstand van Endeh. Er werd niemand gedood en geen schade aangericht ondanks dat er twee bommen vlak naast het schoolgebouw terecht kwamen. Toen we later vroegen, waarom de bommen gegooid werden, zeiden ze, dat ze geen witte of Japansche vlag hadden gezien. — Ik had op den 15den een lang onderhoud met den

Z. H. Excell. Mgr. H. Leven SVD
apost. vicaris der Flores-missie

Commandant, waarbij hij om inlichtingen vroeg omtrent de Missie. Hij beval toen dat alle missionarissen naar Endeh moesten komen voor onderzoek. Ik alleen bleef met P. van der Heijden vrij. Alle anderen werden na hun aankomst in Ndona geïnterneerd. Twee maanden bleven we hier samen, echter zonder bewaking. We hebben in dien tijd nooit een Japanschen soldaat in Ndona gezien. Allen gedroegen zich goed volgens de voorschriften, om geen incidenten uit te lokken. Voor ons onderhoud moesten we zelf opkomen. De auto mocht verschillende keeren naar Toda-Beloe gaan om levensmiddelen te halen. Ik zelf, heb heel alleen, in dien tijd een reis gemaakt tot Roeteng. De menschen kwamen zeer talrijk om de sacramenten te ontvangen en verlangden vurig terug naar hun missionarissen. Door de Mohammedanen waren ze erg bang gemaakt, dat de Japanners alle Europeanen en christenen zouden doden. Maar toen ze mij zagen, waren ze getroost.

OP 11 Juli werd P. van der Heijden naar het kantoor geroepen. Daar werd hem medegedeeld, dat van hooger hand bevel was gekomen, alle missionarissen weg te voeren. P. van der Heijden vroeg toen, of de bisschop ook weg moest. Ze zeiden: „Neen; en omdat de bisschop oud is, kan zijn vicaris ook blijven.” Toen probeerde P. van der Heijden ook nog P. Cornelissen vrij te krijgen voor het klein seminarie. Maar dien dag lukte het niet. — Over enkele dagen zou de boot komen. Daarom zouden paters, broeders en zusters zich maar gereed houden en voor ongeveer 5 dagen eten meenemen. Natuurlijk groote verslagenheid in Ndona bij het bericht hiervan. Den dag daarop ging P. van der Heijden weer naar Endeh voor nadere inlichtingen betreffende de voorbereiding: wat meegenomen mocht worden enz. Op het einde poogde hij nog een keer P. Cornelissen vrij te krijgen en dezen keer lukte het.

Later mocht, na veel moeite ook P. Koemeester blijven voor het Groot seminarie. Broeder Gallus mocht blijven wegens vergevorderden leeftijd en dan alle Duitschers, neutralen en twee zieken, nl. Broeder Vitalis en Zuster Elisabethina, die niet vervoerd konden worden.

OP 15 Juli 's morgens om 9 uur kwam het bericht, dat de boot er was en dat allen zich voor drie uur n.m. gereed moesten houden. Een treffende afscheidsplechtigheid in de kerk besloot de werkzaamheid van zoovele mannen en vrouwen, die hun leven gewijd hadden aan het bekeeringswerk van Flores. Precies 3 uur waren er drie groote legerauto's aanwezig en met onzen eigen auto begon de droeve uittocht. Allen waren zeer onder den indruk, niet het minst wij, die achterbleven om het reuzenwerk op gang te houden. P. van der Heijden deed hen uitgeleide tot op de boot, waar de 4 paters van Soemba met Broeder Arnoldus reeds aanwezig waren. Ook de ambtenaren en hun dames moesten met dezelfde boot vertrekken. — Nadat de boot vertrokken was, waren de andere missionarissen vrij en konden naar hun standplaatsen terugkeeren. Er blijven met mij inbegrepen 7 priesters (PP. van der Heijden, Cornelissen, Koemeester, Mertens, Suntrup, Lambert), 6 Broeders (Gallus, Vitalis, Victor, Adjutor, Berchmans, Sebastianus) en 30 zusters (6 Nederlandsche voor de ziekenhuizen, 23 Duitse en 1 Oostenrijksche). Bij de priesters, die na het vertrek nog op Flores waren, kwamen 2 inheemsche dus totaal zeven. Op 15 Aug. werden nog twee Fraters priester gewijd. Van die datum af waren daarom voor de seminaries en de zielzorg 9 priesters ter beschikking. Om het Klein-Seminarie op gang te houden moesten daarom de fraters, die het eerste jaar Theologie af hadden, als leeraars fungeeren, terwijl de Theologie stop werd gezet. Het noviciaat kon echter onder leiding van P. Koemeester doorgaan.

NIPPON liet ons, het eerste jaar tamelijk met rust en daarom kon het werk zonder storing verder gaan. Voor de zielzorg bleef geen andere uitweg, dan maar altijd rond te trekken en aan de christenen gelegenheid te geven tot het ontvangen der H. Sacramenten. Een groote ramp was het echter, dat de Missie alle zeggingschap over het onderwijs, behalve de seminaries, totaal werd ontnomen. Het Godsdienstonderwijs werd afgeschaft en de onderwijzers mochten ook buiten den schooltijd zich niet met den Godsdienst bemoeien. Omdat het heele Missiewerk op de onderwijzers steunde, die daarvoor speciaal werden opgeleid, waren deze bepalingen funest. In het Maoemeregebied waren een paar dappere goeroes die een actie op touw zetten, om ten minste buiten schooltijd vrij te zijn. Dit lukte met behulp van Radja Thomas en enkele andere radjas. Zodoende bleven de onderwijzers buiten den schooltijd vrij en velen, vooral de ouderen bleven trouw doorwerken, steun biedende en leiding gevende aan de christengemeenten. Dat is een voordeel van onschatbaare waarde geweest en later zal nog blijken, hoeveel kindertjes door hen gedoopt en hoeveel huwelijken door hen gesloten werden.

IN Augustus 1943 werd ook weer een begin gemaakt met de Theologie. Maar er was slechts één professor: P. Cornelissen. Ik zou zelf later nog recht en liturgie geven, maar voorloopig was ik nog te veel in de zielzorg bezig. De Fraters, die voor den oorlog al een jaar Theologie hadden gehad, zouden nog een jaar aan het klein-Seminarie verbonden blijven, terwijl de volgende klas de tractaten zouden behandelen, die zij reeds hadden gehad, zoo konden ze dan het tweede jaar samen verder gaan. Dan was Frater Adrianus, die wegens t.b.c. de studie al verschillende jaren had onderbroken, nu verder gegaan, zoodat hij tegen het einde van 1943 gewijd kon worden. Zoo werd het nieuwe schooljaar met deze plannen begonnen.

EINDE Augustus vertrok ik naar Larantoea, om daar de eilanden Lomblen en Adonara te bezoeken. Op 27 Augustus kwam ik in Larantoea aan. Dien dag en den volgenden hoorde ik bijna onafgebroken biecht. De 29e, Zondag, las ik twee H. Missen om zoo veel menschen gelegenheid te geven. Daarna bezocht ik nog een zieke in den kampong. Op den terugweg kwam men mij haastig naar het ziekenhuis roepen voor een stervende vrouw, die door haar man met een mes was bewerkt, omdat ze hem verweten had er een tweede vrouw op na te houden. Ik bediende de vrouw en toen ik de ziekenzaal wilde uitgaan, stond me daar de Nipponse ambtenaar met zijn tolk op te wachten. Ik nodigde hem uit om mee naar de pastorie te gaan, maar dat was niet zijn bedoeling. Hij kwam mij alleen maar zeggen, dat de commandant van Endeh bevel had gegeven, dat ik met den grootsten spoed naar Endeh terug moest komen, of ik daarom morgen om negen uur in Endeh op het kantoor wilde zijn; of dat kon. Ik keek op m'n hoorloge en zei: „Als het noodig is en ik in den nacht met licht mag rijden zal het wel lukken. Ik zal probeeren wat mogelijk is.” Wat echter de bedoeling was, werd mij niet gezegd. Ik maakte mij klaar en vertrok half twee in den namiddag. Overal waar ik kwam groote verwondering mij al zoo spoedig weer terug te zien. 's Avonds om tien uur kwamen we in Bolo Waroe aan, waar wij tot vier uur sliepen. Ik deed dit voor den chauffeur. Om vier uur vertrokken wij weer en kwamen zeven uur in Ndona aan, precies gedurende de Consecratie van de H. Mis. Mijn kapel was klaar en ik las aanstonds de H. Mis. Eerst daarna vernam ik, wat gaande was. Om tien uur zouden vier Japansche Priesters, waaronder een Bisschop, komen. Dat bericht bracht eenige verlichting, want ik had gedacht, dat men mij wilde interneeren. (Later vernamen wij, dat dit ook de werkelijke bedoeling is geweest). Om tien uur stonden we op de brug om de Heeren te verwelkomen. Het waren: Mgr. Yamaguchi, Bisschop van Nagasaki, Mgr. Ogihara S.J. Apostolisch Administrator van Hiroshima, Rev. M. Iwanaga van Nagasaki en Rev. Ph. Kyuno van Yokohama. Het doel van hun komst was, om zich met den toestand van de Kerk op de hoogte te stellen, want in Nippon hadden ze vernomen, dat geen enkele Priester op Flores was. Zij waren daarom aangenaam verrast, ons nog hier aan te treffen. Met de beide Mgrs. maakte ik een reis door de Missie langs den autoweg, opdat ze een indruk zouden krijgen van den toestand, en aan den

Apostolischen Delegaat van Tokio, op wiens aanbeveling ze waren gekomen, rapport konden uitbrengen. Overal werden zij door de Christenen met blijdschap ontvangen, want tot nu toe waren ze er nog van overtuigd, dank de fanatieke propaganda der Mohammedanen, dat er in Nippon heelemaal geen Katholieken, maar alleen maar Mohammedanen waren. De Japansche Bisschop en ook de andere Priesters lichtten ze in over de juiste verhouding, troostten ze en bemoedigden ze, hun Geloof trouw te belijden. Ze gaven zich groote moeite, de Maleische taal te leeren om zoo spoedig mogelijk mee in de zielzorg te kunnen helpen. Maar ondertusschen broeide een zwaar onweer tegen de Missie. Precies op het einde van de reis in Roeteng kwam het tot uitbarsting. In Maoemere had zich namelijk ondertusschen het Jap-landleger vastgezet en maakte groote voorbereidingen, misschien voor een aanval op Australië. Zij legden daar meerdere vliegvelden aan en het wemelde van soldaten. Meer dan 2000 Nederlandsche militairen, geïnterneerden, werden voor de werkzaamheden overgebracht. (NB. Meerdere honderden daarvan zijn overleden aan malaria en dissenterie en op het Missie-terrein begraven. Het lukte ons niet contact met hen te krijgen; het was onder doodstraf verboden). Voor de veiligheid van het leger zorgde de beruchte militaire politie de zg. Kenpetai en een aantal civiele detectieven. Dezen nu hadden al langeren tijd materiaal tegen de Missie verzameld, dat erg bezwarend was. Inheemschen, Protestanten en Mohammedanen, maar helaas ook Katholieken hadden met fantasie en vergrootglas geholpen, verpletterende „bewijzen” te brengen, dat wij in geheime radioverbinding met hun vijand stonden, dat wij wapens, benzine, levensmiddelen, ijzer, motoren enz. op geheime plaatsen voor hen verborgen hielden. Daarbij kwamen ook godsdienstige- en onderwijskwesties te pas. En omdat ik officier was (officier in de Orde van Oranje-Nassau) daarom zou de heele organisatie en leiding in mijn handen liggen en van mij den tegenstand uitgaan. Terwijl ik met de twee Mgrs. in Roeteng was, begon de storm. Alle huizen der Missie werden onderzocht. Br. Victor in Endeh in de gevangenis gezet, de andere verdachte Pastoor en Broeders op de statie geïnterneerd. Ook in Roeteng werd huiszoeking gehouden, en P. Jan Bala geïnterneerd, omdat men in het huis een oud en incompleet en onbruikbaar radiotoestel vond, waarvan de Pastoor niet eens wist, dat het aanwezig was. Ik vertrok onmiddellijk met Mgr. Yamaguchi naar Endeh, om bij den commandant inlichtingen te vragen. Daar werd ons alles uitgelegd. Maar het was direct duidelijk dat veel verkeerd begrepen was, maar het meeste fantasie. Het onderzoek duurde tot tien uur 's avonds. P. Cornelissen, die in Toda-Beloe gearresteerd werd, moest in Endeh blijven, omdat zijn verklaringen niet bevredigden.

Hij werd dien nacht in de gevangenis opgesloten. De aanleiding was de bekende foto, die in de Katholieke Missiën verschenen is, waarop een seminarist voor de radio de weldoeners bedankt. Duidelijk zou op die foto een zendtoestel zijn te zien. Waar was dat? Pater Cornelissen kon ze niet bevredigen en daarom moest hij maar de gevangenis in. Toen wij half elf in Ndona gekomen waren, begonnen we direct de besprekingen met Mgr. Yamaguchi. Den volgenden morgen ging Mgr. naar Endeh en legde de zaak uit. Het lukte Mgr. Br. Victor en P. Cornelissen uit de gevangenis te bevrijden en mee naar Ndona te brengen. Mgr. had nog verzocht, dat alle elders geïnterneerde Missionarissen hier naar Ndona gebracht zouden worden. Dit gebeurde al spoedig. Af en toe ging Mgr. naar Endeh om de stemming te peilen en toen hij merkte dat men langzamerhand kalmeerde,

Kathedraal te Endeh, welke tengevolge van een luchtaanval geheel uitbrandde

gaf hij inlichtingen omtrent het Missiewerk op godsdienstig-economisch en opvoedkundig gebied. De commandant vroeg hem dit alles schriftelijk uit te werken en al de gerezen bezwaren tegen de Missie schriftelijk te weerleggen. Hierna stelde Mgr. voor, de Missionarissen weer vrij te laten, want zonder groote schade voor het Missiewerk zouden ze niet langer aangehouden kunnen worden. Daarmede was de ban gebroken en de tweede werd geliquideerd. Van nu af begon voor ons een tamelijk zorgeloze tijd. We konden ons geheel en al aan de zielzorg wijden, terwijl Mgr. en zijn Priesters flink meehielpen. Januari 1944 verhuisde de marinestaf van Ambon naar Endeh en ging in de Missie wonen. De chef, een vice-Admiraal, voorspelde binnenkort bom-aanvallen, omdat „de vijand” door grotere radio-activiteit al spoedig op hen attent zou worden. Inderdaad werd Endeh op 24 Jan. met vier bommen bedacht. Er werden echter slechts twee soldaten, die een machinegeweer bedienden, gedood. Schade werd er niet toegebracht. Ook Ndona werd gemittraillerd. Maar de kogels gingen over de daken heen en kwamen terecht in een kampong, waar ze niemand raakten. — De staf

was ons gunstig gezind terwille van den Japanschen Bisschop. Mijn auto bleef uitsluitend ter mijner beschikking en ik kon vrij bij hen benzine krijgen. Maar ze dachten alweer aan verhuizing en wel naar de pastorie van Larantoea. Deze moest ontruimd worden. Maar toen in Juli Maoemere door dagenlange bomaanvallen verwoest werd, kwam er de schrik in. Toen ik in Augustus in Manggarai vertoefde, zijn ze er op een goeden dag vandoor gegaan, waarnaartoe wist niemand, maar niet naar Larantoea. Het bombardement van Maoemere is ontzettend geweest. De heele plaats is verwoest. Eerst bleef de kerk en de pastorie gespaard. Maar ten slotte werden deze ook met alle gebouwen verwoest. Een droevigen aanblik dien ik een paar maanden geleden bij maneschijn had, toen ik op doorreis naar Larantoea was. (Overdag mocht men daar niet reizen wegens het luchtgevaar.)

TOT begin November heb ik toen in Manggarai rondgezworven, meer dan 60 dagen. Nauwelijks in Ndona terug, begonnen daar op 14 Nov. de verschrikkingen. Op dien dag had namelijk Endeh een ontzettenden aanval met brandbommen. Op de Kathedraal kwamen tientallen bommen neer en 's avonds was het geheele gebouw uitgebrand. Alleen de betonnen muren bleven overeind en de toren met de klok. Het graf van Mgr. Verstraelen bleef ongeschonden. Een ander gebouw, waarin de schoenmakerij, kleermakerij gevestigd waren en Br. Victor en een Japansch pastoor woonden, is tot den grond afgebrand. De andere Missiegebouwen kregen wel schade, maar bleven overigens gespaard. Ook de heele Chineesche wijk is totaal afgebrand, verschillende loodsen met copra en de douane-goedang. 80 Doden $\pm$ 200 huizen verwoest, $\pm$ 1000 menschen dakloos. Veel kon nog gered worden, door de bommen onmiddellijk te bluschen. Maar meestal was het onbegonnen werk, om dat het aantal te groot was. De soldaten schatten later de gestrooide bommen op meer dan 2000. Overal op de pleinen zag men leeggebrande hulzen. Den daaropvolgenden dag was wederom een aanval met brisantbommen, die meer tegen de kazerne gericht was en zoo bleef het doorgaan tot begin Januari. Meer dan twintig keer werden de aanvallen herhaald. Maar behalve, dat de daken met mitrailleurkogels werden doorboord, bleven de Missiegebouwen ongedeerd. Wel was het doel zeker de Missie, want op open terrein vlak bij de gebouwen, kwamen verschillende zware bommen terecht. Endeh biedt nu een droeven aanblik, en het zal lang duren, eer alles weer hersteld en opgebouwd is. Al dien tijd zaten wij in Ndona op onze beurt te wachten. Ik ging een tijdlang elken morgen de bergen in en kwam pas tegen den avond weer terug. Maar Goddank is er in Ndona niets gebeurd. Het centrum van de Missie is tot het einde toe gespaard gebleven.

3 Januari van dit jaar vertrok ik weer naar Toda-Beloe om aan de fraters les te geven. Het seminarie en Noviciaat te Ledalero was namelijk eerst naar Lela overgebracht omstreeks November 1943, omdat het midden tusschen de Japansche legers liggend, erg kwetsbaar was en veel aanleiding gaf tot verdenking wegens zijn allesbeheerschende ligging. Maar ook in Lela mochten de Missionarissen niet blijven. De legerleiding besloot

de Europeesche Paters, Broeders en Zusters naar Toda-Beloe over te brengen uit vrees voor spionage. Dit gebeurde in Augustus vorig jaar (1944); uit den aard der zaak moest toen ook het Noviciaat meeverhuizen. Toda-Beloe behuiste daarom zoowel beide seminaries alsook het Noviciaat.

IN Toda-Beloe verbleef ik tot 16 Februari en vertrok toen te paard naar Roeteng. Onderweg reden veel legerauto's vol soldaten aan mij voorbij. Wat dat te beteekenen had, wisten we niet. Wel kregen we te weten, dat ze van Roeteng uit te voet verder naar het Westen trokken en in Laboanbatjo per prauw of motorboot verdwenen. Toen ik in Roeteng op 21 Februari aankwam, wemelde het daar van soldaten. De pastoors en de Zusters en de heele bevolking waren door geruchten dermate in de war gebracht, dat ze 's nachts niet meer in de pastorie en huizen durfden slapen en bij regen en wind naar primitieve barakken gingen, die ze hadden laten bouwen. Ondermeer had men verteld dat tussen 15 en 25 Februari Roeteng door de geallieerde vliegtuigen zou aangevallen worden. Ik kalmeerde ze en omdat er niets gebeurde, keerde het vertrouwen terug. Ik bleef tot na Paschen in Manggarai en keerde einde April te paard naar Radja terug, waar ik de auto liet komen en op 30 April in Ndona arriveerde. — Mgr. Ogihara was reeds in Januari naar Makassar vertrokken. Mgr. Yamaguchi vertoefde in Oost-Flores om P. Gabriël in de zielzorg te helpen. In Ndona hoorde ik weer geruchten van dreigende interneering. De militaire politie was weer aan het snuffelen en liet zich tegenover inheemschen dreigende opmerkingen ontvallen. Het bleek, dat de actie tegen ons van het landleger uitging. Maar de commandant van de marine in Waingapoe had beslist, dat aan de status quo niets veranderd mocht worden. Daardoor gerust gesteld keerde ik terug naar Toda-Beloe om daar de lessen weer voort te zetten. Drie weken was ik daarmede bezig, toen heel onverwachts Mgr. Yamaguchi verscheen en mij naar Ndona haalde. Daar openbaarde hij mij, dat nu definitief besloten was, ons allen te interneeren. Hij had zijn best gedaan om het te beletten, maar het bevel was van de hoogste legerleiding gekomen, en er was niets meer aan te veranderen. Wel had hij bereikt, dat wij op Flores mochten blijven, en wel in Toda-Beloe, om zodoende den voortgang van het seminarie te verzekeren. Ook de Paters en Zusters van Djopoe mochten blijven wegens de opleiding der inheemsche Zusters. Men had tegen Toda-Beloe het groote bezwaar dat het aan den grooten weg lag, waar wij de troepentransporten konden bespieden. Ik ben dan met Mgr. Yamaguchi nog eens de heele Missie: in het Oosten tot Larantoea en in het Westen tot Roeteng, door geweest. Overal consternatie, maar toch legden zich allen bij Gods Wil neer, omdat elkeen begreep, dat dit het begin van het einde van den oorlog was. Wij richtten er ons echter op in, een aantal maanden in Toda-Beloe te blijven. — In Larantoea zag ik ook de plaatsen waar de bommen gevallen waren. Vier bommen waren op het Zustererf vlak achter de internaatsgebouwen terecht gekomen. Een er van was niet geexplodeerd, en zat nog in den grond. De anderen hadden veel zand opgegooid maar verder weinig schade aangericht. Alleen de daken hadden veel mitrailleursgaten,

ook de kerk. Enkele inheemsche huizen waren afgebrand, overigens was Larantoea er met den schrik van afgekomen.

OP 17 Juli hadden we ons droevig werk beëindigd en waren toen in Toda-Beloe beland. Mgr. Yamaguchi ging door naar Endeh om namens mij het bestuur over de Missie te voeren terwijl ik ook in Toda-Beloe moest blijven. Maar de interneering was niet streng; wij moesten wel in Toda-Beloe blijven, ons zoo veel mogelijk van den grooten weg verwijderd houden, maar overigens waren wij vrij. Contact met de inheemsche bevolking werd zoo veel mogelijk beperkt om geen verdenking te wekken. Toen de Japanners bemerkten dat het spoedig met hen afgeloopen zou zijn, hebben ze groote onafhankelijkheidsfeesten op touw gezet, waarbij spoedige onafhankelijkheid van Indië werd beloofd. Ook vierde men ongeveer drie maanden geleden nog de bezetting van Port Darwin om de menschen zand in de oogen te strooien. We besloten, de Priesterwijding op 16 September te leggen. Voor de nadere voorbereiding kreeg elk der nu aanwezige Priesters zijn taak. Hiermede waren we reeds een aantal weken bezig, toen op 29 Augustus onverwachts Mgr. Yamaguchi arriveerde, en ons mededeelde, dat de oorlog uit was, en dat we vrij waren. Groote vreugde en opluchting overal. Bij de Nipponners verbittering en woede, maar het kon ze niets helpen. Harikiri mocht niet gepleegd worden. Al hun grootspraak zakte in elkaar en langzamerhand werden ze klein en handelbaar als kinderen.

Den volgenden dag 30 Augustus keerde ik met P. v. d. Heyden en Mgr. Yamaguchi naar Ndona terug, terwijl de anderen op een auto-gelegenheid moesten wachten. De meesten wachten daar nu nog op.

Op 21 September keerde ik weer naar Toda-Beloe terug om de Priesterwijding voor te bereiden. Deze had plaats op 16 September. Zeer veel Christenen waren opgekomen om het feest op te luisteren, velen echter konden wegens gebrek aan kleeren nog niet verschijnen. Ze durfden zich niet te vertoonen. Het feest vormde een waardige afsluiting van den langen lijdenstijd. De nieuwe Priesters zijn nu uitgezonden naar alle richtingen van Flores om overal de komst van de missionarissen voor te bereiden. Met geestdrift trekken ze overal rond, en zullen menig verloren schaaap weer terugbrengen tot de kudde van Christus. Zijn dan de Priesters allen weer op hun standplaatsen, dan keeren de jonge sacerdotes terug naar het seminarie om hun studies te voltooien.

Op 17 September ben ik weer naar Ndona terug gegaan en ben nu bezig de komst van de Missionarissen voor te bereiden. Tot nu toe hebben we sedert hun vertrek 3½ jaar geleden geen enkel levensteeken van hen ontvangen, ofschoon ik verschillende keeren probeerde contact te krijgen. Alleen weten we, dat ze nog in leven zijn en het betrekkelijk goed maken.

DE Japanners zijn nu bezig de komst van de Australiërs, die voor de militaire bezetting aangekondigd zijn, voor te bereiden. Koortsachtig worden alle gestolen en gerequireerde zaken bij elkaar gezocht en teruggegeven. Maar er

is ontzettend veel verloren, weggesleept of bedorven. Daarvoor bieden ze betaling aan. Wij kunnen God niet genoeg danken, dat Flores niet oorlogsterrein is geworden. Nu zien we pas in welk groot gevaar wij verkeerd hebben. Nu nog trekken duizenden soldaten voorbij om kwartieren te betrekken, tot ze verscheept kunnen worden. Waren al die soldaten hier aan het vechten gegaan, dan was zeker niemand van ons er levend van afgekomen; ze ontzien niemand.

Ik heb U een overzicht gegeven over de voornaamste gebeurtenissen. Het is tamelijk onvolledig. We zouden boekdeelen moeten schrijven, wilden we alles berichten. We danken God, dat we er nog zoo goed van af zijn gekomen. Waren de Japansche Bisschop met zijn Priesters niet gekomen, dan zou het er heel wat droeviger uitzien en zouden we heel wat meer geestelijke en materiele ruïnes hebben. Misschien is er in den loop der tijd nog gelegenheid om een en ander nader toe te lichten of uitvoeriger te vertellen. Het bovenstaande moge voorloopig voldoen.

Met groot verlangen zien wij nu uit naar de eerste berichten uit het moederland, hoe onze huizen door de ellende zijn gekomen en of we al spoedig op de komst van nieuwe en oude Missionarissen kunnen rekenen. — Of van de geïnterneerden allen nog fit zijn om te werken? — We hopen het, anders is spoedige hulp dringend geboden. Ondertusschen blijven we voor allen en onze dierbare weldoeners bidden, opdat God allen moge troosten en de wonden van den oorlogstijd moge genezen. Wij zelf vragen ook om Uw gebed, opdat we den heropbouw met nieuwe krachten ter hand nemen en de Missie als een foenix moge herrijzen uit het puin tot nieuwen bloei tot meerdere eer van God en heil der zielen.

EEN kort overzicht over de materiele schade: Vier groote mooie kerken zijn vernield: de Kathedraal van Endeh en de kerk van Maoemere door bomaanvallen, de kerk te Rotjeng. (P. Vorstermans) door storm, de kerk van Waewerang, destijds door de studenten van Uden gebouwd, voor mijn eigen oogen verbrand, toen ik daar op dienstreis was. Kerk en pastorie van Lela door een bom beschadigd, maar bijna weer hersteld. Het mooie seminarie van Ledalero sterk beschadigd door plundering: ramen en deuren weggebracht (nu probeert men ze weer terug te vinden) de waterleiding afgebroken, vele boeken der bibliotheek verbrand of beschadigd; de gebouwen der ambachtsschool te Endeh door brandbommen, mitrailleurkogels, bomscherven sterk beschadigd, werktuigen, machines, materiaal gedeeltelijk verbrand maar grootendeels gerequireerd en weggesleept, het heele meubilair der woongebouwen weggesleept en gedeeltelijk niet meer te vinden; van alle missiewerkplaatsen, machines, werktuigen, materiaal gerequireerd, weggebracht en gestolen, meest niet meer te vinden, motorboot en auto's gerequireerd, (behalve de mijne), beschadigd, gedeeltelijk teruggegeven, zadels en keukengerei bijna overal gerequireerd, gestolen en niet meer te vinden, de opslagplaatsen van hout voor kerken en huizen bijna heelemaal leeggeplunderd. Maar het noodzakelijkste voor een nieuw begin is er nog aanwezig, ook al moeten wij ons behelpen; het meest zullen door de Missionarissen de

zadels gemist worden, die voor de verrichting van hun dienstwerk onmisbaar zijn. Wij hebben voldoende gelegenheid gehad tot onthechting van het aardsche. We dragen dit allemaal gelaten uit dankbaarheid, dat we aan den opbouw van dien nieuwen tijd mogen meewerken en dat het Missiewerk in zijn wezen voortgezet kan worden. Van onschatbare waarde is, dat ik in den oorlog zelfs Priesters heb kunnen wijden en wel 11. We hebben dus nu 12 inheemsche Priesters in de Missie, die gedeeltelijk hun studies nog niet hebben voltooid, maar toch reeds bewezen hebben, waardig te zijn met hun Europeesche medebroeders zij aan zij te werken voor hun rasgenooten.

TEN slotte nog een woordje omtrent Timor. Wij weten er niet veel van af. Toen wij vernamen dat Mgr. Pessers met zijn Missionarissen weggebracht waren, heb ik P. Gabriël benoemd om er naar toe te gaan. Maar het lukte hem niet omdat Timor in de eerste frontlinie ligt. Ook nu weer heb ik P. Gabriël opdracht gegeven naar een gelegenheid uit te zien er naar toe te gaan, om de komst van Mgr. en de Missionarissen voor te bereiden, maar tot nu toe is het nog niet gelukt. Hoe zal het er uit zien? Wij hebben geen enkel betrouwbaar bericht. Ik hoop maar dat de teleurstellingen niet al te groot mogen zijn. U allen hartelijk groetend en hoo- pend spoedig berichten van U te ontvangen

Uwdw.dn in Xo.
† *Henricus Leven*
SVD.

Z. H. Exc. Mgr,
Jac. Pessers
SVD. Apost. Vic.
van Timor

Timor

Paré-Paré, 1 September 1945.

AANGEZIEN wij binnenkort weer vrij komen en de verbinding met Holland weer hersteld zal zijn, maak ik vast een brief voor U klaar. Ik ben momenteel met een kleine 600 andere gevangenen in de kazerne van Paré-Paré. De geallieerden zijn nog niet op Celebes, en zodoende staan wij nog onder Japansche bewaking.

Behalve datgeene wat ik op Timor in den grond heb gegraven, heb ik gered mijn borstkruis, mijn kleine ring, een paar togen en verder niet veel meer dan wat vooden van kleeven. Bovendien nog 54 kg van mijn gewicht, dikke voeten van beri-beri en blinde vlekken in mijn oogen. Alles gevolgen van de niet al te royale keuken van onze gastheeren. Ik voel mij echter niet slecht,

alleen een beetje slap. Maar met wat behoorlijke voeding zal alles wel gauw weer voor elkaar zijn. Ik ben uitermate blij, dat deze 3½ jaar gevangenschap er op zitten.

In den nacht van 19 op 20 Februari 1942 kwamen de Jappen zoowel te Koepang als te Timor-delli (Portugeesch) aan land.

De Australiërs vochten in het Koepangsche een dag of vijf, maar waren niet bestand tegen de groote overmacht. 35 vrachtauto's vol Australische soldaten braken door en vluchtten naar Atamboea. De rest gaf zich over. De auto's kwamen over de Temef-brug (een zeer diep ravijn bij Soë) en bliezen de brug op.

Tusschen 25 en 28 Februari komen in Atamboea aan groepen van het Ned.Indische leger van Timor-delli. De laatst aangekomenen deelden mee, dat de Jappen hen op de hielen zaten op hoogstens 5 km afstand.

In den nacht van 28 Februari op 1 Maart vluchtte alles uit Atamboea weg, behalve de missie. De op 5 km gesignaleerde Jappen kwamen niet en waren er ook niet. De bergen rondom Delli waren bezet door de Australiërs, die in goede orde waren terug getrokken. Er kon geen Jap door. Vanuit Koepang werden ze tegengehouden door de Temef-ravijn bij Soë. Eerst 1 April kwamen de Jappen in Atamboea aan.

Ik trok mijn toog en paarse singel aan, in de hoop dat dit indruk zou maken. Terwijl de tanks een ronde door het plaatsje maakten, ging ik op onze voor-galerij staan. Er werd een soldaat met een zeldzaam leelijke boeventronie op mij afgestuurd. Hij zette mij de bajonet voor de maag, stiet duivelachtig leelijke klanken uit en gaf door gesties te kennen, dat ik mee moest. Onder het uitdeelen van enkele stompen bracht hij mij naar zijn officieren. Onderweg zag ik, dat vanuit den troep een mitrailleur op mij gericht was. Pater Cranssen en Br. Willibrord, die ook op de pastorie waren, ondergingen eenzelfde lot. De zusters werden met rust gelaten.

Men nam ons een hoogst onzinnig en langdurig verhoor af. Tien tot twintig keer dezelfde vragen. Later bleek dat gedurende dat verhoor de pastorie geplunderd werd. De kerk en de pastorie werden bezet door troepen, en wij moesten onze intrek voorloopig nemen bij de zusters.

Toen ze goed en wel gevestigd waren, kwam een officier namens de high commander praten. Hij deed zeer vriendelijk. Hij zeide mij, dat de Japansche regeering vrijheid van godsdienst respecteerde. Wij behoeften ons niet bezorgd te maken. De kerk zou spoedig vrij gegeven worden. Intusschen konden wij de Mis doen in de open lucht. Sommige paters waren achter de Australische linies gevlucht in het Portugeesch gebied. De officier ried mij aan ze terug te roepen. Hij zei: binnenkort begint een veldtocht tegen de Australiërs, tegen onze overmacht kunnen ze het toch niet volhouden. Worden de missionarissen daar aangetroffen, dan moeten wij ze beschouwen als vijanden. Er is verder geen reden om te vluchten, want jullie worden niet gevangen gezet, maar zult kunnen doorwerken. Ik schreef een brief om ze terug te roepen.

Pater Schmitz, van over 70 jaar oud, was daags te voren in Atamboea gebracht. Hij had een ontsteking. Ik vroeg een geneeskundige hulp. Besloten werd, dat hij met Japansche auto's (die reden steeds in karavanen van 20—30), naar Koepang zou gaan, terwijl ik hem zou vergezellen als hulp onderweg.

In Kefemenanoe vond ik de pastorie bezet door de Jappen, en de paters van Noord Midden Timor geïnterneerd in de kerk. Ze mochten er niet uit, alle contact met de christenen was verbroken. Ik kreeg grondig spijt de gevluchte paters te hebben terug geroepen, want ik voelde toen al, dat ik bedrogen was met valsche beloften. Na zeer veel wederwaardigheden kreeg ik P. Schmitz in het ziekenhuis. Nauwelijks daar kwam er op Koepang een bombardement. Toen ik den volgenden morgen P. Schmitz bezocht, lag het vol met gewonde Jappen. P. Schmitz kon daar niet behandeld worden. Ten einde raad verzocht ik naar het krijsgesvangenen kamp te mogen gaan om medische hulp te vragen aan de Australische en Hollandsche militaire dokters, die in Oezapa waren vastgezet. Drie dagen ben ik daar geweest. Ik had toen nog niet veel meegemaakt. Het was een vreeselijk kamp. De Jappen, die nagenoeg zonder kleeren op Timor waren aangekomen, hadden de uniformen van de Australiërs en de Hollanders aangetrokken. De krijsgesvangenen hadden meestal slechts een jas en één broek mogen houden. De voeding was er slecht. Bestond uit rijst en wat zout. Toen de dokters met klem aandrongen op wat vlees, kwam er een vrachtauto vol met afgekloven botten. Ieder kon daar een bot uitzoeken om er soep van te koken. En dat op Timor, waar het krioelt van karbouwen en sappi's! P. Schmitz onderging een kleine operatie, ik ging alleen terug naar Atamboea. Een karavaan auto's ging eerst tot Soë. De kapel, die wij daar hadden, was leeg gehaald, het altaar en de deuren als brandhout verbruikt. Drie nachten bleef ik in Soë. Ik werd ondergebracht in het voormalig houtskoolhok van de passangrahan. Toen wij verder gingen kreeg ik mijn plaats aangewezen boven op de pakken van een hoog opgeladen auto. Ik zat met mijn voeten plusminus tien cm boven de cabine van den chauffeur. De reis duurde nagenoeg een heele dag. Tegen den avond, nog 20 km van Atamboea, kreeg ik een malaria-aanval. In een bocht werd ik van de auto geslingerd. De vaart was gelukkig zoo groot, dat, nog voor mijn hoofd de grond raakte, ik een halve buiteling maakte. Ik sloeg met groote kracht achterover. Ik had een groote wonde, en mijn rug was door het schuiven over den weg over de heele oppervlakte ontveld. De karavaan stopte. Een Japansche verpleger gaf mij een injectie tegen tetanus en scheurde de rest van mijn kleeren weg en smeerde heel mijn rug in met jodiumtinctuur. Ik werd daarop op een baar gebonden, deze baar werd weer boven op de pakken vastgemaakt.

In Atamboea werd de wond genaaid door een zekere dokter Igutsje, voor een Jap zeldzaam hulpvaardig en humaan. Ik heb een week of zes met die wond te bed gelegen. Op de 3e Mei kwamen de gevluchte paters terug uit het Portugeesch gebied. Wij werden toen tegen alle heilige beloften in, geïnterneerd en alle contact met de christenen werd ons onmogelijk gemaakt. Protesten werden onbeantwoord gelaten. De behandeling was goed. In het begin leefden wij op eigen kosten. Later fourageerden de Jappen. Ze zorgden toen voor behoorlijke voeding. Op 27 Mei werden wij uit het huis van de zusters gezet en naar andere huizen overgebracht.

Op 2 Juni kwamen 5 Australische vliegtuigen en gooiden bommen uit in de buurt van de kazerne, het zustershuis en de kerk.

Begin September 1943 werden wij op transport gezet naar Celebes, de reis ging over land naar Koepang. In Soë troffen wij de inmiddels ook gevangen genomen andere Europeanen, ambtenaren, dominee's etc. Ze waren veel slechter behandeld dan wij. De knuppel werd er veel gehanteerd. De Jappen hadden het er op aangelegd, het Europeesche prestige naar beneden te halen. De heeren hadden er, zo dat de voorbijgaande inlanders het zagen, W.C.'s moeten schoonmaken etc.

10 September kwamen wij in Paré-Paré aan. De voeding was toen daar nog vrij behoorlijk, maar de behandeling was meer dan erg. Voor het minste was 't knuppel uit den zak, b.v. was een Pater uit Flores corvee werk aan het doen in den tuin. (Wij moesten er werken). Waarom precies is nooit duidelijk geworden, maar de commandant van de wacht sprong op hem toe en begon hem dermate met de knuppel te mishandelen, dat hij ten slotte flauw viel. De Jap pakte hem toen bij de baard, en sleurde hem zoo naar de put, wel 100 meter ver. Hij goot een paar emmers water op hem uit en zoodra hij weer bijkwam begon de Jap hem weer af te rossen. Een paar dagen later kwam een Japansche autoriteit in het kamp. De kampeider, een Pater van Makassar, voelde zich verplicht de zaak te rapporteeren. Toen deze autoriteit weg was, moesten allen aantreden. Die Pater moest naar voren komen en hij moest zijn armen omhoog steken in de lus van een touw, dat aan 'n boomtak hing. Hij kreeg zulk een onmenselijke afrossing, dat de dokter het ergste vreesde. Men wilde precies beginnen met het H. Oliesel, toen, ten gevolge van een injectie, ik meen kamfer, de levensgeesten terug keerden. Deze kwade Jap ging weg toen wij in Paré-Paré kwamen. Het werd toen veel beter, wat niet beteekent, dat er sedert dien geen excessen op dit gebied voorkwamen.

Op het kamp was geen P.W. teken (Prisoners of War) aangebracht. De geallieerde vliegers wisten niet dat wij er zaten. Bombardementen op Paré-Paré kwamen meer en meer voor. De toestand werd ten slotte onhoudbaar en op 22 October 1944 vertrokken wij naar de vallei van kali „Bodjo", ongeveer 7 km ten Zuiden van Paré-Paré (Z.W.-kust van Celebes). De hygiënische toestand was daar zeer slecht. Er brak een zeer hevige dysenterie-epidemie uit, die binnen enkele weken 22 doden veroorzaakte. De SVD laat ook 7 doden achter aan dysenterie. Eén gedood door een bom en een door ziekte.

Van Timor overleed Pater de Bruin, een veelbelovende jonge missionaris. Aangezien ik mijn diensten als verpleger had aangeboden, heb ik veel menschen zien sterven. De Japanners zijn ook in dezen zeer in gebreke gebleven. Er was geen voldoende voeding, geen medicijn, vooral geen voldoende des-infectie middelen. Het verplegen was een zwaar werk. We hadden met tweeën negen zware patiënten. Ten slotte werd ik ook aangestast. Ik kreeg geen acute aanval, maar moest toch zeven volle weken te bed blijven in een der dysenterie barakjes. Intusschen kwamen de Amerikaansche Jantjes dichter en dichter bij. Dagelijks kwamen er vliegtuigen over. De Jappen wilden ons bij de kust weg hebben. Wij werden op transport gezet naar Centraal Celebes. Het ging door een gebied, waar de Jappen versterkingen hadden aangelegd, die wij niet mochten zien. Wij zaten

Vervolg op pagina 14

In Pace

Als vrijwillige ballingen der Goddelijke Liefde verlieten deze missionarissen eens vaderland en dierbaren, om het kruis te planten in het heidenland. De oorlog voerde hen in gedwongen ballingschap naar het ziel en lichaam enerverend concentratie-kamp. Daar gaven zij in den bloei der jaren hun jong en edel leven voor God en vaderland. Van de Nederlandsche missionarissen in onze Flores- en Timormissie, stierven 8 Paters en 2 Broeders tijdens de oorlogsjaren.

Mogen zij, die uittrokken om het Licht van het Woord te doen schijnen in den nacht van het heidendom, nu door het Eeuwige Licht verlicht worden, en rusten in Vrede.

1. Pater Leo VAN WELL

Geb. 2 Mrt. 1899 te Horst (L.), studeerde eerst te Venray, kwam 8 September 1913 naar Uden, werd 26 Oct. '24 tot *Priester* gewijd, vertrok naar de *missie*: 3 Oct. '25, werkte eerst in Reo (Manggarai) en lange jaren in Badjawa (deken). Stierf 27 Nov. '44 aan dysenterie in 't kamp Bodjo (bij Makassar).

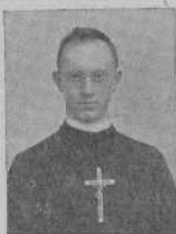
2. Pater Willem MARTENS

Geb. 6 Jan. 1898 te Asten, kwam 7 Sept. '15 naar Uden, werd 29 Jan. '28 tot *Priester* gewijd te Teteringen, vertrok naar de *missie* 5 Oct. 1928, werkte op 't eiland Lomblem. Gestorven 29 Nov. '44 aan dysenterie in het kamp Bodjo (bij Makassar).

3. Pater J. VAN BERKEL

Geb. 13 Sept. 1901 te Tilburg, kwam 30 Sept. '14 naar Uden, werd 7 Juli '29 tot *Priester* gewijd. Studeerde voor onderwijzer. Vertrok naar de *missie* op 25 Nov. 1931 en werkte voor de scholen op Flores. Gestorven 9 Sept. '43 in 't ziekenhuis te Batavia tijdens z'n studiereis naar Java.

4. Pater Thomas KONING,

geb. 29 Mei 1897 te Spanbroek (N.B.) studeerde eerst op 't gymnasium der Franc. te Venray, kwam 1 Sept. '16 naar Uden, werd 26 Oct. '24 *Priester* gewijd te Teteringen. Vertrok naar de *missie*: 3 Oct. 1925, werkte vooral in de Manggarai (rector, deken te Roeteng). Stierf 12 Juni 1945 door uitputting en nierontsteking in 't kamp Balokan (Z.-Celebes).

5. Pater Hendrik GREUTER

Geb. 26 Aug. 1904 te Monnikendam, kwam 3 Sept. 1917 naar Uden, werd 9 Febr. 1930 tot *Priester* gewijd, vertrok naar de *missie* 4 Nov. 1930, werkte in 't Lio-gebied op Flores. Stierf 2 Dec. '44 aan dysenterie in 't interneringskamp Bodjo (bij Makassar).

6. Pater Jan SMIT

Geb. 28 Mrt. 1899 te Andijk (N.H.), kwam 30 Sept. '14 naar Uden, werd 6 Febr. '27 *Priester* gewijd. Eerst werkzaam als leeraar in Soesterberg, vertrok hij naar de *missie* 5 Dec. 1928, werd leeraar in 't seminarie te Toda-Beloe. Gestorven 21 Oct. '44 bij bombardement op 't interneringskamp Paré-Paré bij Makassar (Celebes).

7. Pater Jac. DE BRUIN

Geb. 16 Juni 1906 te Berchem (bij Oss), studeerde H.B.S. te Oss (Carm.), kwam 11 Sept. 1926 naar Uden, werd 30 Aug. 1936 tot *Priester* gewijd, vertrok naar de *missie* 6 Mei 1938, werkte op Timor. Gestorven 4 Dec. '44 aan dysenterie in het interneringskamp Bodjo (bij Makassar).

8. Pater Ant. HINKE

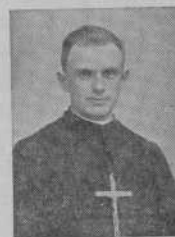
Geb. 10 Oct. 1903 te Grootebroek (N.H.), kwam 2 Sept. '19 naar Uden, werd 31 Jan. 1932 *Priester* gewijd, vertrok naar de *missie* 10 Aug. 1932. Was werkzaam in 't Ende-gebied. Gestorven 14 Dec. '44 aan dysenterie in het interneringskamp Bodjo (bij Makassar).

Broeder BENEDICTUS L. de Prie.

Geb. te Roelofarendsveen (Z.H.) 1893. 1915 deed hij z'n intrede in Uden, legde 1918 z'n le geloften af en vertrok naar de *missie* 14 Nov. '24 en 25 Oct. '39. Stierf 28 Sept. '45 aan uitputting te Makassar (na de bevrijding).

Broeder CRISPINUS, P. de Wilde.

Geb. 4 Aug. 1908 te Amersfoort. Deed z'n intrede te Uden, 27 Apr. 1927, werd ingekleed te Uden 6 Mei 1928, deed z'n eeuwige geloften 4 Mei 1936. Was werkzaam te Teteringen en vertrok naar de *missie* 27 Aug. 1937. Gestorven 30 Nov. '44 aan dysenterie in 't kamp Bodjo (bij Makassar).

In Cruce

DE oorlog maakte haar slachtoffers. Missionarissen sneuvelden of raakten uitgeput in hun strijd voor het Godsrijk.

Maar de gelederen worden aangevuld. 18 Nieuwe priesters konden in September gewijd worden. En voor het eerst na 6 jaren was er weer „het” missiefeest in het Moederhuis te Steyl, toen op 8 Dec. aan 'n 40-tal Nederlandsche Missionarissen de Missiekruisen werden uitgereikt door Z. H. Exc. Mgr. M. Lucas S.V.D.

„Zie hier Uw beschermer op uwe wegen, Uw helper in gevaren; Uw troost in leven en sterven.” — Uitgerust en bewapend met het kruis gaan zij als St. Paulus die uitriep: „de Liefde van Christus dringt mij”, naar de voorste linies van het missiefront.

Hun geloof aan de zege van het Godsrijk is even vast als Christus aan het kruis!

Voor de Missie op de Kleine Soenda-eilanden werden 31 Paters benoemd, voor China 2 Paters, voor Nieuw-Guinea 3 Paters, voor de Goudkust 4 Paters.

Priesterwijding in de kapel van het Missiehuis te Teteringen

Tijdens 't uitreiken van het Missiekruis

Z. H. Exc. Mgr. M. H. Lucas S.V.D., Apost. Delefaat van Zuid-Afrika temidden van de nieuw-benoemde missionarissen, die uit zijn hand op 8 Dec. het Missiekruis ontvingen!

Z. Em. Thomas Kardinaal Tien SVD. Apost. Vicaris van Tsingtao

Bij het ter perse gaan van dit nummer, bereikte ons het bericht dat Z. H. Exc. Mgr. Tien S.V.D., Apost. Vicaris van Tsingtao tot Kardinaal benoemd is. We verheugen ons ten zeerste over dit, voor de heele Chineesche Kerk, zoo belangrijke feit. Z. Em. werd 24 October 1890 geboren in het Yantugebied, op 11-jarige leeftijd werd hij gedoopt en in 1918 ontving hij de priesterwijding uit de handen van Mgr. Henninghaus. In 1929 deed hij z'n gelofte in de Congregatie der Paters van het Goddelijk Woord. In 1933 werd Z. Em. Apost. prefect van het Puoligebied. In 1939 werd hij verheven tot Apost. Vicaris en Z. H. Paus Pius XI consacreerde hem op Christus Koningfeest tot bisschop.

Na den dood van Mgr. Weig, Apost. Vicaris van Tsingtao, werd Mgr. Tien tot Zijn opvolger benoemd.

Z. Em. is de eerste Chineesche Kardinaal. In 'n volgend nummer hoopen we het een en ander uitvoeriger toe te lichten.

Vervolg van pagina 11

met 30 man op een vrachtauto, die met matten was afgeschermd. Een Jap hield het oog op ons. Als iemand aanstalten maakte om met zijn hoofd over de mat heen te kijken, kreeg hij een tik op den kop. Wij werden achter de Japansche stellingen gebracht en afgeladen bij een passan-grahan, die „Balokan” heet. Vandaar ging het een paar km het bosch in. Een kamp was gemaakt in een akelig vochtig en koud dal, alles dichtgegroeid met boomen: zon kwam er nooit. Wij waren $\pm$ 1500 meter hoog en steeds was er regen. Blijkbaar waren de Jappen bang, dat, als er gevochten zou worden, wij met zijn 600 wel eens lastig konden zijn. Ze moesten ons dus zoo zwak maken, dat wij niets zouden kunnen doen. Een zeer effectief en goedkoop middel is uithongeren. Wij moesten er terstond hard werken om het kamp een beetje in orde te brengen en om de bagage aan te sjouwen. In de eerste dagen kregen wij 150 gram rijst in water gekookt, anders niets. Later kwam er rantsoen van 300 gram, weer later 400. Nu en dan was de aanvoer gestagneerd, en het was dan bitter honger lijden. De menschen vielen bij bosjes flauw van verzwakking. Ik heb vroeger nooit honger geleden, maar nu weet ik hoe juist het gezegde is: „honger is een scherp zwaard”. Men voelt zich ellendig beroerd. Men tracht natuurlijk bijvoeding te krijgen. Wij zaten echter achter de omheining. Van het bladgroen in het bosch was veel goed eetbaar. Een dominee is echter aan de gevolgen van het eten van blauwzuur-houdende boschplanten, overleden. Er waren

er, die jacht maakten op slangen en deze beesten dan met smaak oppeuzelden. Toen allen danig verzwakt waren kwam er ook nu en dan wat vlees. Dood laten hongeren lag blijkbaar niet in de bedoeling. Plotseling kwam nu het einde. Wij werden terug gebracht naar Paré-Paré. Op het kamp staat nu, na den vrede, het P.W.-teeken.

Wij krijgen weer beter eten, maar de meeste magen raken van streek. Die er tegen kunnen knappen met den dag op. Ik behoor niet tot die gelukkigen en eet nu voorzichtig aan. Het is geleden en alles komt in orde. Wij wachten nu op de komst van de geallieerden. Gisteren kregen wij ieder een katoenen broekje en shirt. Het eenige wat de Jap gegeven heeft. Ik heb drie jaar geloopt met niets aan dan een broek, waarvan de pijpen waren afgesneden en barvoets, of op eigen gemaakte houten sandalen. Het was de algemeene dracht in het kamp.

20 September. De geallieerden zijn nog niet op Celebes. Major Cunningham, een Australische aalmoezenier, is de eerste Australiër die per vliegtuig landde. Toen hij hoorde dat ik in Paré-Paré was, kwam hij mij per auto halen. Ik zit nu te Makassar in het Empress hotel en wacht hier gelegenheid af om naar Timor terug te gaan. Ik maak het best en weeg weer 60 kg. De rest komt wel.

Met hartelijke groeten,

† J. Pessers SVD.

HET CHRISTELIJK HUISGEZIN

De Kerstbrief

OOK moet ik u nog vertellen, dat ik een fijne Sinterklaas gehad heb. Op school heb ik een Duitsch kerkboekje gekregen, omdat ik het Onze Vader in het Duitsch voor Sinterklaas kon opzeggen. En van Mama kreeg ik een nieuwe strik in mijn haar en nog veel meer. We hebben veel plezier gemaakt op pakjesavond...

Het kind keek van het blad op en vroeg: „Zou ik nog meer moeten schrijven, Mama?”

„Heb je anders niets als dit? Alleen maar over jezelf? Zal papa denken: dat is nou mijn Toosje, waar ik zoo-veel van houd; ze denkt niet eens aan mij, ze houdt niet veel van me.”

„Ik heb toch al gevraagd, hoe hij het maakt?”

„Ja, maar je moet nog iets liefs bedenken. papa is zoo alleen. Zeg hem maar dat je veel voor hem bidt; dat doen we immers? En dat we heel dikwijls aan hem denken. Toe bedenk eens iets, dat moet jij toch kunnen: je bent al vijftien.”

Het meisje kreeg een kleur en stak nadenkend de penhouder tusschen haar lippen, ja, moeder had wel gelijk. Ze had daar eigenlijk niet aan gedacht. 't Was erg leelijk steeds alleen maar over jezelf te praten. Wat schreef papa zelf niet een lieve brieven.

„... Wij hebben veel plezier gemaakt op pakjesavond”.

En papa zat in het concentratiekamp. Die had geen pakjesavond gehouden. Die had misschien niet eens zijn pakje mogen hebben... Zou ze doorschrijven wat ze geschreven had?

Nee, maar ze voelde plotseling wat ze dien avond in Moeders oogen had gezien en toch niet duidelijk begrepen. En ze zette de pen weer op het papier...

„Mama, luister eens. Is het zoo goed? ... We hebben wel veel plezier gemaakt op pakjesavond, maar ik zou met geen enkel cadeau zoo blij zijn geweest als wanneer de Sint ons u teruggebracht had. Mama zegt wel dat wij trotsch op u moeten zijn; maar wij zeggen toch dikwijls: was papa maar weer terug, dan zou alles niet zoo maar zijn als nu. Wij houden allemaal heel veel van

u. Dirk en Wim, en Sjaak en Riek, maar ik toch wel het meest, wed ik. Duizend kusjes van uw liefhebbend dochtertje
Toosje.”

Weer keek zij op en wachtte op het oordeel van Moeder.

„Goed, laat zoo maar staan. Even kijken of je geen fouten hebt gemaakt... keurig hoor! Je bent een knappe meid.” Stralend streek de moederhand over de gladde haren van het kind. „Leg het blad maar in de la van papa's bureau. Ik zal er vanavond nog wel een woordje bijschrijven.”

*
*
*

's **A**VONDS zat moeder aan tafel te schrijven. De kinderen waren naar bed. Alleen Toosje moest nog leeren. Ze had morgen de twee laatste repetities voor de kerstvacantie: physica en Fransch. De foto van Papa, zijn jongste kiek, die gemaakt was voor zijn persoonsbewijs, lag boven de brief. Moeder ondersteunde met de linkerhand haar hoofd en peinsde wat ze allemaal zou schrijven. Er was zooveel en toch viel het haar moeilijk te beginnen, want ze had haast alleen maar onplezierige en zorgelijke dingen te vertellen. En ze wist hoe zwaar haar man aan al die zorgen tillen zou. Daarom schreef zij eerst over de kinderen. „Die maken het allemaal goed. Ja, ze zijn wel eens ondeugend. Dirk heeft met zijn nieuwe bromtol — met Sinterklaas gekregen — een ruitje van de theekast ingegoooid. Enfin, de koekjes-trommel is toch altijd leeg, dus het geeft niets, al kan hij daar nu zonder moeite bij. Sjaak is misdienaar. Maar laatst werd hij midden onder de H. Mis van het altaar afgestuurd, omdat hij met notedoppen zat te vervelen. Ik schaamde me dood! Daar gaat je lieve zoon, dacht ik. Riek doet niets dan groeien. Veertien jaar en al haast net zoo groot als ik. Het ergste is, dat er geen meisjes meer onder haar komen. Ik kan toch de jongens geen jurkjes aantrekken!”

Natuurlijk was dat niet het ergste. Er waren „erger” dingen aan dat groeien van Riek. Dat wist moeder zelf ook. Riek was vaak humeurig en brutaal. Maar dat hoefde ze vader niet te schrijven. Hij zou er misschien over tobben daarginds in zijn eenzaamheid. En het zou wel weer overgaan. Ze moest maar blij zijn dat haar kinderen goed groeiden.

„Toosje is een echte lieve meid. Ze helpt me zooveel ze kan. En allemaal houden ze veel, o zoo veel van jou. Je had ze net moeten zien bidden, voordat ze naar bed gingen. Als ik Onze Lieve Heer was, zou jij allang thuis zijn. Ik zou zoo iets niet kunnen aanzien...”

Maar kom, dacht ze, niet droefgeestig worden. En ze schreef vlug door: „Wat is het toch heerlijk zoo'n stel van die lieve bengels te hebben. Ik dank er God iedere dag voor. Jouw foto ligt nu voor me, en hangt ook in alle kamers aan den wand, maar ik heb eigenlijk geen foto nodig. Als ik onzen Wim zie, dan zie ik jou in levenden lijve, net zoo zuiver. Je schreef me in je laatste brief — nu al twee maanden geleden —, dat je vurig hoopte voor Nieuwjaar thuis te zijn. Had je daar reden voor? Het is nu bijna Kerstmis en ik hoor maar niets meer. Je bent toch niet ziek? Of wat is er anders?”

Wij maken het allemaal uitstekend, wees daar in ieder geval maar gerust op. De kapelaan brengt iedere maand mijn huishoudgeld. Hij is een groote steun voor ons gezin. Maar hij kan vader toch onmogelijk vervangen. Dat zegt hij trouwens zelf: surrogaat.”

Zou ze nog meer schrijven? Nee, in ieder geval niets vertellen van die onaangenaamheden met den huiseigenaar, of van haar zwager, die bedreigd had, zijn steun te zullen weigeren als Sjaak niet bij die jeugdbeweging mocht, noch van dien hoofdonderwijzer die haar man was opgevolgd en die zoo gluiperig deed... en van de inkwartiering, nee daar zeker niet van. Wat zou Bram het erg vinden als hij wist dat er een pruisisch officier op zijn werkkamer zat. O God, wat werd haar het leven toch zwaar gemaakt!

Maar ze wilde niets laten merken aan haar man. Die moest nog veel meer verduren en hij zou misschien zwak worden als zij niet sterk was. Een traan viel op haar hand die de pen vasthield.

*
* *

Liefde

Een heiden kwam eens naar den beroemden joodschen rabbi Hillel en zei: „ik wil Jood worden, als U mij de geheele joodsche wet kunt uitleggen in den tijd, dat ik op één been kan blijven staan.”

Die heiden had wel een tijdgenoot van ons kunnen zijn, want hij had weinig tijd over voor het geestelijke leven.

Rabbi Hillel was niet voor niets beroemd: hij gaf in één spreuk de samenvatting van het Oude Testament: „wat gij niet wilt, dat U geschiedt, doe dat ook een ander niet!”

Als dezelfde heiden voor Christus had gestaan met dezelfde vraag: „Ik wil Uw volgeling zijn, als U mij uw leer in één spreuk kunt samenvatten,” dan zou Christus ongetwijfeld hebben gezegd: „Wat gij wilt,

TOOSJE, zou je niet gaan slapen, kind? Het is half tien.”

Het meisje sloot haar boeken en borg ze in haar boekentas. Ze zag, dat Moeders oogen vochtig waren en ze begreep. Hartelijk zoende zij Moeder goedennacht. „De juffrouw heeft gezegd, dat ik een goed rapport krijg met kerstmis.” Zij wist anders ook niets waarmee ze haar moeder troosten kon. Met een kruisje op haar voorhoofd wenschte Moeder haar wel te rusten. „Ik kom dadelijk ook. De brief is bijna af.”

De brief was bijna af. Moeder schreef alleen nog een paar nieuwtjes uit de buurt. Toen plakte zij de enveloppe dicht.

Den volgenden morgen deed ze den brief in het pakje, dat zij met veel zorg en moeite voor haar man had klaargemaakt. Dirk en Riek stonden er bij. „Krijg ik ook een koekje, Mama?” vroeg de kleine man.

„Ja ventje, met kerstmis, maar mama heeft er maar heel weinig. We moeten er zuinig mee zijn. Deze zijn voor Papa.”

„Voor ons zal wel niet veel overschieten, denk ik,” merkte Riek op.

„Zou jij dan zelf koekjes kunnen eten, als je weet, dat Papa heelemaal niets heeft?”

„Dat zegt u altijd. Maar Truusje van Goor zegt, dat het in die kampen heelemaal niet zoo slecht is. Haar oom is er zelf geweest.”

„Weet je wel, dat Truusje d'r vader bij de partij is? Ik wil niet hebben, dat je nog met dat kind omgaat. In ieder geval mag je er niet meer over den vloer komen.”

„Ach...” nukte Riek.

*
* *

TWEE weken duurde het voor er antwoord kwam. De post bracht den brief in dezelfde enveloppe terug. Het sluitstrookje van de censuur overladen met stempels.

Met sierlijke letters stond er op: „Geadresseerde 24. 11. 1942 overleden. Hartaanval.”

In het Duitsch stond dat er op.

J. L. A.

dat U geschiedt, doe dat aan een ander ook!”

Het woordje „niet” laat Christus weg, een klein woord, maar een groot verschil, het verschil tusschen de leer van het Oud Verbond en het Nieuwe. Het Oud Verbond verbiedt een ander slecht te behandelen, — het Nieuw gebiedt een ander goed te behandelen.

De melaatsche van het Oud Verbond was verplicht om de samenleving te ontvluchten, — hij was er ellendig aan toe.

Het Nieuw Verbond haalt de melaatschen in leprozerieën en verpleegt ze met liefde.

Het is een groote sprong van „niet kwaad doen”, tot „goed doen”... iedere katholiek moet dat begrijpen: in goed doen is de vervulling van zijn voornaamsten plicht gelegen.

*Ferme jeugd, treed aan
onder Christus vaan!
Hoor de trommels slaan
van de strijd om zielen!*

Jongens, die missionaris willen worden in de Congregatie van het Goddelijk Woord, kunnen zich voor het nieuwe studiejaar opgeven bij: Pater Rector, Missiehuis „St. Willibrordus” te Steyl of Missiehuis „St. Jan” te Soesterberg.

De les is uit!

Gauw de sneeuw in of de schaatsen onder.
Momentopnamen uit het dagelijks leven van „Jong S.V.D.”

Sport en ontspanning houdt ze fit en traint
ze voor de zware missiewedstrijd!

Elck wat wils...

DE KINDERMIS, Linnen band diverse kleuren. fl. 1.50.

DE JEUGD BIDT, linnen band, fl. 1.50.
Gebodenboekje voor de rijpere jeugd.

WOORDEN VAN TROOST EN BE-MOEDIGING, door CONSEDINE S.J. fl. 1.60.

Deze gedachten kunnen we allen in onze tijd goed gebruiken. Het geeft troost en moed in het leven. We kunnen het zeer aanbevelen.

GEDENK DE DODEN, door P. J. GERRITS S.V.D. fl. 0.60.

Pater Gerrits deed een goed werk met het samenstellen van dit boekje. De zielen van het vagevuur zullen hem dankbaar zijn.

HET H. MISOFFER,
door PIUS PARSCHE. Geb. fl. 4.05.
In zwarte of rode band.

AAN MOEDERS SCHOOT, door Mirjam Geb. fl. 0.75.

Catechismus-onderricht door moeders aan hun kinderen te geven. Vele tekeningen tussen de tekst, wat het gebruik van dit boekje zal vergemakkelijken.

JACINTA, geb. fl. 3.50.

Wie het boek **DE KINDEREN VAN FATIMA** gelezen heeft zal iets meer willen weten over dit bekenadigde kind van Maria. De inhoud is zeer geschikt voor meisjes, maar ook anderen zullen het met genoegen lezen.

FATIMA, door H. JONGEN. Geb. fl. 4.50.

Een van de best gedocumenteerde boeken over Fatima. Lang is er op de herdruk gewacht en het zal daarom welkom zijn.

DE BOODSCHAP VAN FATIMA, door M. VAN ES S.V.D. fl. 0.25; bij afname van 10 stuks 20 cent per stuk.
Een goed boekje voor de verspreiding van de devotie tot O. L. Vrouw van Fatima.

HOE DE H. MARIA LEEFDE, door Bethanië. Geb. fl. 2.50.

Geschreven voor kinderen van 8 tot 14 jaar, met vele mooie tekeningen in twee kleuren.

ST. ANTONIUS, door van Oldenburg Ermke. Geb. fl. 2.75.

Klein van formaat (11 x 15) heeft dit boekje een fijne inhoud. De naam van den schrijver zegt dit trouwens reeds. Elke veeerder van den groten Heilige zal het willen lezen.

HANDBOEK DER KERKGESCHIEDENIS, door Kardinaal De Jong.
In vier delen. Velen zullen deze herdruk

met vreugde begroeten. Hoe dikwijls is naar dit boek tijdens de oorlog gevraagd. De eerste aflevering van Deel I gaat nu verschijnen. De prijs hiervan is fl. 4.00. Bij het tweede gedeelte van dit deel wordt de band gratis bij geleverd. — Gaarne geven we U verdere inlichtingen.

HET NEDERLANDSCHE EPISCOPAAT IN DE STRIJD TEGEN HET NATIONAAL-SOCIALISME, door Mag. Dr. STOKMAN O.F.M. prijs fl. 4.90.
De titel van dit werk zegt genoeg. Eenieder zal er met verlangen naar uit zien, terwijl de prijs geen beletsel is.

HET BOEK VOOR KERSTMIS Geb. fl. 4.90.

Dit zo juist verschenen kerstboek is het werk van vele goede schrijvers, terwijl Anton Pleck, Herman Moerkerk e.a. de illustraties verzorgden.

ONDERDRUKKING EN VERZET. NEDERLAND IN OORLOGSTIJD.
Dit werk zal verschijnen in 44 afleveringen à fl. 2.50. Het volledig werk met banden zal op fl. 122.— komen. 1000 reproducties. 3000 blz. tekst. Het geheel zal in vier jaar tijds verschijnen. Gaarne geven we U verdere inlichtingen.

TERUG UIT JAPANSCH INTERNEERING, door H. van Straelen S.V.D. Geb. fl. 3.90.

Weinig is er nog geschreven over dit onderwerp. Het geeft tevens een goede kijk op de toekomst van de Kerk in het Oosten. Ook hiervoor zal voldoende belangstelling zijn.

MODERN JAPAN, Door H. van Straelen S.V.D. Geb. fl. 6.50.

De tweede druk is als de eerste rijk geillustreerd. Het geeft ons een kijk op het leven in Japan. Vooral nu na de jongste oorlog zal men iets meer willen weten over dit land.

HET KONINKLIJK INDISCHE LEGER IN DEN STRIJD TEGEN JAPAN, fl. 0.75.

Een boekje met vele illustraties.

Heeft U al een abonnement op het **KATHOLIEK CULTUREEL TIJDSCHRIFT**?

Verschijnt tweemaal per maand, heeft een actuele en hoogstaande inhoud. Voor ontwikkelden zeer aan te bevelen.
De prijs bedraagt fl. 15.— per jaar, wat voldaan kan worden in halfjaarlijks termijn van fl. 7.50.

Boekhandel St. Willibrordus, Steyl-Tegelen